

ATMOSFERA MUHOFAZASI

Buxoro davlat Texnika Universitet

Sanoat ekologiyasi kafedrasi o'qituvchisi

Ilmiy rahbari: Hakimov Sherzod

Sanoat ekologiyasi kafedrasi talabasi

Jo'rayev Feruz Zavqiy o'g'li

jurayevferuz910@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada atmosfera havosining tuzilishi, tarkibi, ifloslanish sabablari hamda atmosfera muhofazasining ahamiyati yoritilgan. Atmosferaning asosiy qatlamlari, ularning xususiyatlari va inson hayotidagi o'rni haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek, tabiiy va antropogen ifloslanish omillari, havoning ifloslanishi oqibatlari hamda atmosfera havosini muhofaza qilishning dolzarb masalalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Atmosfera, troposfera, stratosfera, mezosfera, ionosfera, ekzosfera, atmosfera ifloslanishi, tabiiy ifloslanish, antropogen ifloslanish, ozon qatlami, havo tarkibi, ekologiya, atmosfera muhofazasi.

Kirish

Yer kurrasini o'rab olgan havo qatlami atmosfera deb ataladi. Atmosfera o'zining hajmi jihatidan yerning boshqa qismlariga nisbatan juda katta bo'lsa-da, uning massasi yer massasining juda kichik qismini tashkil etadi. Atmosfera inson, hayvonot va o'simlik dunyosining yashashi uchun eng muhim tabiiy omillardan biri hisoblanadi. Inson bir necha kun ovqatsiz va suvsiz yashashi mumkin, biroq havosiz faqat bir necha daqiqa yashay oladi. Shu sababli atmosfera havosining tozaligi tirik organizmlar hayotida beqiyos ahamiyatga ega.

Atmosfera tarkibi va tuzilishi balandlik ortishi bilan o'zgarib boradi. Atmosferaning quyi qatlamlari troposfera va stratosfera bo'lib, atmosfera massasining asosiy qismi aynan shu qatlamlarda joylashgan. Troposfera atmosfera massasining katta qismini tashkil etib, unda ob-havo hodisalari yuz beradi. Stratosferada esa ozon qatlami joylashgan bo'lib, u quyoshning zararli ultrabinafsha nurlarini yutib qoladi.

Hozirgi davrda atmosfera havosining ifloslanishi global ekologik muammolardan biri hisoblanadi. Aholi sonining ortishi, sanoat korxonalarining kengayishi, transport vositalarining ko'payishi va tabiiy resurslardan noto'g'ri foydalanish natijasida atmosfera tarkibiga zararli moddalar tobora ko'proq chiqarilmoqda. Bu esa inson salomatligi, tabiat va iqlimga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Mavzuning dolzarbligi

Atmosfera muhofazasi bugungi kunda dunyo miqyosidagi eng dolzarb ekologik muammolardan biri hisoblanadi. Havo tarkibining ifloslanishi natijasida tabiat muvozanati buzilmoqda, iqlim o'zgarishlari yuzaga kelmoqda va inson salomatligiga zarar yetmoqda. Ayniqsa, sanoatlashgan hududlarda atmosfera havosining ifloslanish darajasi yuqori bo'lib, bu turli kasalliklarning ko'payishiga sabab bo'lmoqda.

Atmosfera havosining ifloslanishi tabiiy va antropogen omillar ta'sirida yuz beradi. Tabiiy ifloslanish vulqon otilishi, chang-to'zonlar, o'rmon yong'inlari va boshqa tabiiy hodisalar natijasida yuzaga keladi. Biroq bugungi kunda asosiy xavf antropogen ifloslanish bilan bog'liq bo'lib, inson faoliyati natijasida atmosfera tarkibiga juda ko'p miqdorda zararli gazlar va changlar chiqarilmoqda.

Atmosfera havosining ifloslanishi nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Havoning ifloslanishi natijasida qishloq xo'jaligi hosildorligi kamayadi, suv va tuproq ifloslanadi hamda insonlarning yashash sifati yomonlashadi. Shu sababli atmosfera muhofazasi masalasi har bir davlat va jamiyat oldidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Atmosfera yer yuzini o'rab turgan gaz qobig'i bo'lib, u bir necha qatlamlardan tashkil topgan. Atmosferaning eng quyi qatlami troposfera hisoblanadi. Bu qatlam atmosfera massasining asosiy qismini o'z ichiga oladi. Troposferada balandlik ortishi bilan harorat pasayib boradi. Ushbu qatlamda yog'in-sochin, shamol, bulut va boshqa meteorologik hodisalar yuz beradi.

Troposferadan yuqorida stratosfera joylashgan bo'lib, unda ozon qatlami mavjud. Ozon qatlami quyoshning ultrabinafsha nurlarini yutib, yer yuzidagi tirik organizmlarni himoya qiladi. Stratosferadan keyin mezosfera, ionosfera va ekzosfera qatlamlari joylashgan. Har bir qatlam o'ziga xos fizik va kimyoviy xususiyatlarga ega.

Atmosfera tarkibida asosan azot va kislorod gazlari mavjud. Azot atmosfera hajmining asosiy qismini tashkil etsa, kislorod tirik organizmlarning nafas olishi uchun zarur hisoblanadi. Bundan tashqari atmosfera tarkibida karbonat angidrid, ozon, suv bug'lari, azot oksidlari va boshqa gazlar ham mavjud.

Atmosferaning ifloslanishi deb havo tarkibiga begona moddalar va zararli qo'shimchalarning me'yoridan ortiq miqdorda qo'shilishiga aytiladi. Atmosfera ifloslanishi tabiiy va antropogen turlarga bo'linadi.

Tabiiy ifloslanish tabiatda sodir bo'ladigan turli hodisalar natijasida yuzaga keladi. Tog' jinslarining yemirilishi, vulqonlarning otilishi, o'rmon va to'qaylarda yong'inlarning sodir bo'lishi hamda dengiz suvlarining bug'lanishi natijasida atmosfera tarkibiga chang va boshqa moddalar qo'shiladi. Bundan tashqari, meteoritlarning atmosferadan o'tishi jarayonida ham koinot changlari hosil bo'ladi.

Antropogen ifloslanish esa inson faoliyati bilan bog'liq bo'lib, bugungi kunda eng katta ekologik muammolardan biri hisoblanadi. Sanoat korxonalari, issiqlik elektr

stansiyalari, avtomobillar va boshqa transport vositalari atmosfera havosining asosiy ifloslantiruvchilaridir. Ularning faoliyati natijasida havoga uglerod oksidi, karbonat angidrid, oltingugurt oksidlari, azot oksidlari va boshqa zararli moddalar chiqariladi.

Sanoat korxonalarini joylashgan hududlarda havodagi chang zarralari miqdori juda yuqori bo‘ladi. Havoning chang bilan ifloslanishi quyosh nurlarining yer yuziga yetib kelishiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Natijada atmosfera harorati va iqlim sharoitlarida o‘zgarishlar yuz beradi.

Atmosfera ifloslanishi inson salomatligiga ham jiddiy zarar yetkazadi. Havoning ifloslanishi nafas olish organlari kasalliklari, yurak-qon tomir kasalliklari va allergik kasalliklarning ko‘payishiga sabab bo‘ladi. Ayniqsa, bolalar va keksa yoshdagi insonlar iflos havoning zararli ta‘siriga ko‘proq duchor bo‘ladilar.

Atmosfera havosini muhofaza qilish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, sanoat korxonalarida zamonaviy tozalash qurilmalaridan foydalanish kerak. Transport vositalaridan chiqadigan zararli gazlarni kamaytirish maqsadida ekologik toza yoqilg‘ilar va elektr transport vositalaridan foydalanishni kengaytirish muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, ko‘kalamzorlashtirish ishlarini kengaytirish ham atmosfera muhofazasida muhim rol o‘ynaydi. Daraxt va o‘simliklar havoni kislorod bilan boyitadi hamda chang va zararli gazlarni yutadi. Shu sababli shaharlarda yashil hududlarni ko‘paytirish ekologik holatni yaxshilashga xizmat qiladi.

Atmosfera muhofazasi sohasida aholining ekologik madaniyatini oshirish ham muhim vazifa hisoblanadi. Insonlar tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishi, atrof-muhitni ifloslantirmasligi va ekologik qoidalarga amal qilishi zarur.

Xulosa

Atmosfera yer yuzidagi hayotning asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Uning tarkibi va tozaligi inson salomatligi, o‘simlik va hayvonot dunyosi hamda tabiat muvozanati uchun katta ahamiyatga ega. Hozirgi davrda atmosfera havosining ifloslanishi global ekologik muammoga aylangan.

Atmosfera ifloslanishining asosiy sabablari tabiiy va antropogen omillar bilan bog‘liq bo‘lsa-da, bugungi kunda inson faoliyati tufayli yuzaga kelayotgan ifloslanish darajasi ancha yuqori hisoblanadi. Sanoat korxonalarini, transport vositalari va boshqa texnogen omillar atmosfera tarkibiga zararli moddalar chiqarib, ekologik muammolarni kuchaytirmoqda.

Atmosfera muhofazasi uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ekologik nazoratni kuchaytirish, yashil hududlarni kengaytirish va aholining ekologik madaniyatini oshirish zarur. Faqatgina tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish orqali atmosfera havosining tozaligini saqlab qolish va kelajak avlod uchun sog‘lom ekologik muhit yaratish mumkin.

Foydalanilgan Adabiyotlar

- hgkii h .0 ‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T., « 0 ‘qituvchi», 1992-y.
- . 0 ‘zbekiston Respublikasining yangi qonunlari. T., «Adolat», 7-t. 1992-y.
- K a r i m o v I . A . 0 ‘zbekiston XXI asr bo‘ sag‘asida: xavfsizlikka ta h d id , b a r q a ro rlik s h a r t l a r i va ta r a q q i y o t k a fo l a t l a r i . T., « 0 ‘zbekiston», 1997-y.
- . Milliy istiqlol g‘oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. T., «Yangi asr avlodi», 2001-y.
- . Богословский В.Н., Под обедов Н.О. Природные ресурсы Земли и охрана окружающей среды. М., «Просвещение», 1985 г.
- .Чернова Н.М., Белова А.М. Э к о л о г и я . М .,«Просвещение», 1988 г.
- .В о р о н ц о в и др. О х р а н ы п р и р о д н ы х р е с у р с о в . М ., «Агропромиздат», 1989 г.
- Лопырев М.И., Рябов Е.И. Защиты земель от эрозии и охрана природы, М., «Агропромиздат», 1989 г.
- . Лось В.А. Взаимоотнош ения общ ества и природы, М., «Знание», 1989 г.
- . В a r a t o v R . Tabiatni m uhofaza qilish, T., « 0 ‘qituvchi», 1991-y.
- II . Белов С.В. и др. Охрана окружающей среды. М., Высшая школа. 1991 г.
- . J a b b o r o v N . X i m i y a va atrof-m uhit. T., « 0 ‘qituvchi», 1992-y.
- . Сайдаминов С.С. и др. И н ж е н е р н о -т е х н и ч е с к и е мероприятия по охране окружающей среды. T., « 0 ‘qituvchi», 1994 г.
- . S h o d i m e t o v Y . Ijtimoiy ekologiyaga kirish. I, II qism. G., « 0 ‘qituvchi», 1994-y.